

SZEMLE.

Jogalkotás.

A magánjog nemzetközi egységesítése.

A Nemzetek Szövetségének létrejötte és annak az Egyezségokmányban lefektetett programja új életre keltette azon — u. n. világjogi — törekvéseket, amelyek egyfelől a nemzetközi jog teljes kodifikálását, másfelől a tételes jogok rendszeres nemzetközi egységesítését kívánják megvalósítani. Rövid néhány esztendő alatt a népszövetségi szervek és intézmények eredményes működése, különösen pedig az ennek révén létrejött számos és nagyjelentőségű nemzetközi egyezmény sikere, az 1924. szeptemberében megtartott ötödik közgyűlésén már a Népszövetséget magát is arra indította, hogy az eddigi csupán esetszerű egyezménykötés tulszárnyalásával egy általános nemzetközi jogalkotás alapköveit lerakja.

Elsőül a nemzetközi jog kérdése került a svéd delegáció kezdeményezéséből a közgyűlés napirendjére. Habár ennek megvitatása során a nemzetközi jog olyatén rendszeres kodifikálását, amilyen a santiago-i pan-amerikai konferencia határozata folytán az Ujvilágra nézve már készül, nálunk a közel jövőben megvalósíthatónak nem is találták, mégis kivétel nélkül elismerték a fokozatos szabályozás szükségességét s ily értelemben mondták ki a közgyűlés, hogy a Nemzetek Szövetsége „hozzájárulni“ kíván a nemzetközi jog kodifikálásához. E kijelentés óvatos hangsúlyozása mellett a közgyűlés a szabályozás előkészítése céljából egy Szakértőbizottság kiküldését határozta el, melynek feladatává tette: 1. a nemzetközi szabályozásra alkalmasnak és kívánatosnak látszó joganyag ideiglenes jegyzékbe foglalását; 2. ennek a N. Sz. titkársága útján az egyes államok kormányaival leendő közlését; 3. a kormányok állásfoglalásai révén szabályozásra érett kérdések előterjesztését és véleményezését.

Az ekként kiküldött bizottság a nemzetközi jognak szám szerint tizenkét speciális és gyakorlati érdekű kérdését vette programjába, melyek közül a közeli szabályozásra legalkalmasabbnak kínálkozó hét tárgyat véleményes Questionnaire-ek formájában kidolgozva ez év februárjában terjesztette a N. Sz. titkársága útján az egyes kormányok elé, kérve álláspontjuknak 1926. október 15-ikéig való közlését.*)

A tételes jogágak közül elsősorban a magánjog áll az egységesítő törekvések homlokterében. Akadtak ugyan irodalmi szószólói egy nemzetközi büntetőtörvénykönyv tervének is, mint pl. *Ferri*, *Lindenau*, *Loubat* és mások, azonban kevés

*) A hét Questionnaire anyaga: 1. Állampolgárság. 2. Partí tenger. 3. Diplomáciai kiváltságok és mentességek. 4. Államok felelőssége a területükön külföldi személyekben vagy javakban okozott kárért. 5. Nemzetközi értekezleti és szerződés-kötési eljárás. 6. Kalózkodás elleni védelem. 7. Tengeri javak kiaknázása. — Külön rapportokban dolgozta ki a bizottság a kiadatás, az állami területenüli bűnvádi illetékesség, az állami hajók és az elbirtoklás kérdéseit

visszhangra találtak. Ezzel szemben a magánjog egységesítését a Népszöveiség is céljai közé iktatta.

Másfél évezredet érintő korszakos történeti folyamatok tesznek tanúságot a magánjog egységesítése mellett s ennek szükségességét a porosz Landrechttel megindult territorialis jogfejlődés sem cáfolja meg, hanem csupán oda mutat, hogy korunknak gyökeresen megváltozott viszonyai folytán a római jog *tételszerű* alkalmazása már idejét multá. Az egységes jog kívánalma kettős irányban éreztetni hatását. Az egyikben közvetlenül, de kicsiny körre utalva akként, hogy egyes kérdések egységes szabályozásáról nemzetközi egyezmények gondoskodnak. A másik, még pedig fontosabb hatás abban nyilvánul, hogy a tételes jogalkotások világszerte kölcsönös és folyvást erősbödő befolyást gyakorolnak egymásra s minden újabb tételes jogi reform nemzetközi összehasonlítás és alkalmazkodás révén a jogegységesítésnek egy-egy újabb állomásává válik.

Számtalan példa bizonyítja a tételes jogalkotások kölcsönhatását. Így Napoléon code civil-je után készült a badeni Landrecht, a hollandi, olasz, spanyol, portugál és román polgári törvénykönyv. Sokat merített a Code Napoléonból a német polgári törvénykönyv is, különösen a forgalmi jog terén, de egyebütt is, mint pl. a házasságkötésre, gyámságra és a vétlen felelősségre vonatkozó rendelkezéseiben. A svájci kötelmi és általános polgári törvénykönyv huszonöt kantonális jog egységesítésének eredménye. Jogintézmény novelláris átvételének legújabb érdekes példája az 1925. március 7-én kelt francia törvény, mely az angol és német jogból adaptálja a korlátolt felelősségű társaságok intézményét. Az új olasz kereskedelmi törvényjavaslat indokolása pedig egyenesen elismeri, hogy szerkesztői a hazai jog tökéletesítése érdekében kötelességüknek tartották más nemzetek kereskedelmi törvényeinek felhasználását, sőt az egységes nemzetközi jogalkotási törekvések figyelembevételét is, mely — ugymond — „jellemzi a háboru után a köz- és magánjogi téren felujult tudományos tevékenységet“.

S valóban, mintha a háboru ellenhatása is mutatkoznék napjaink jogtudományának kozmopolita irányában, mely a hatalmi politika által megosztott emberiséget egy egyetemes jog kötelékeivel akarja egybekapcsolni. Nem számítandók ide a háborus ideológiának itt-ott még mindig fakadó utóhajtásai, amelyek majd nyílt, majd leplezett politikai mellékcélok érdekében hangoztatják az unifikáció jelszavát. A háborunak említett *humanisztikus* ellenhatása azonban mindezen maradandó tényezője lesz a jogegységesítő törekvéseknek. Ez az eszmény szolgál a fentebb vázolt *történeti, gazdasági és jogi* szempontok mellett a jogegység legmélyebb indokál: *erkölcsi* forrásául.

A nemzetközi jóhiszem és bizalom sehol sem életbevágóbb, mint épp a magánjogban, melynek leglényegesebb elveit teszik ki, minélfogva ezen erkölcsi nézőpont is kiválóan kedvez a magánjog világgjogi rendeltetésének.

Nyilván e jogfejlődési irányzat felismerése s nem egyedül a római jog történeti reminiscenciája*) vezette az olasz kor-

*) Szívesen használt szólam Itáliában: „I più nobili aspirazioni del pensiero giuridico latino.“

mányt akkor, amidőn ugyancsak a Népszövetség ötödik közgyűlésén felajánlotta a magánjog egységesítése céljára Rómában, olasz költségen fentartandó intézet alapítását. Az 1924. szeptember 30-án tartott teljesülés osztatlan elismeréssel fogadta az ajánlatot. Az erről szóló határozat minden aggály eloszlatása céljából hangsúlyozza a felállítandó intézet népszövetségi és nemzetközi jellegét, mely ugy munkálati anyagában, mint tagjainak összetételében szem előtt tartandó. Evégből a közgyűlés az intézet szervezetének, hatáskörének és működésének részletes megállapítását a népszövetségi tanács és az olasz kormány egyetértő szabályozására tartotta fenn.

A f. év április havában létrejött ezen szervezeti szabályzat az intézet feladataul tüzi: 1. azon eszközök tanulmányozását, amelyek az egyes államok magánjogainak összhangba hozatalát és egyeztetését lehetővé teszik; 2. nemzetközileg egyöntetű magánjogi jogalkotás előkészítését. E feladat megoldásában az intézet a Népszövetség vezetése alatt, a szellemi együttműködés bizottságával, továbbá a nemzetközi munkahivatallal és a Népszövetség technikai szervezetével karöltve, ezek munkálatainak figyelembevétele mellett tartozik eljárni. A munkálatok anyagát az intézet igazgatótanácsa állapítja meg, de joga van minden államnak, a Népszövetség valamennyi szervének és minden nemzetközi-jogi egyesületnek a Népszövetség tanácsa útján javaslatokat tenni.

Immár csak az olasz törvényhozás jóváhagyása szükséges az intézet felállításához s minthogy az erre vonatkozó törvényjavaslatot a minisztertanács az olasz napisajtó közlései szerint már benyújtotta, remélhető, hogy az intézet még ez évben megkezdí kétségkívül jelentősnek ígérkező tevékenységét.

Mindenekelőtt legfontosabb feladat a jogegységesítés *anyagának* megállapítása. Nincs nézeteltérés aziránt, hogy vannak a magánjognak mindenütt sajátos környezeti viszonyokban gyökerező intézményei, amelyek jogterületenként jellegzetesen eltérő, váltig *partikuláris* fejlődésnek vannak alávetve. Főként a családi és öröklési jogban érvényesülnek ezen u. n. nemzeti jogelemek s magától értetődik, hogy különleges fejlődésüket a világjogi irányzat egyáltalán nem veszélyezteti, annál kevésbbé, minthogy e jogintézmények tulnyomó területi jelentőségüknél fogva a nemzetközi forgalom közvetlen érdekörébe rendszerint nem esnek. Többé-kevésbbé zárt s taxatív felsorolható intézményekről van tehát szó, amelyekkel szemben áll a magánjognak világjogképes főtömege. Ezért az egységesítés anyagának megállapításánál az „ideiglenes jegyzék” módszere nem volna helyénvaló. Célszerű lesz ehelyett inkább az elvileg partikuláris jellegű intézményeket megállapítani s mint egységesítésbe nem vonható anyagot kihasítani. Ily negatív eljárás számol azzal, hogy a magánjog általános szabályai, az ingó és immateriális javak dologi joga, az egész kötelmi és különösen a kereskedelmi jog szükségképpen világjogi fejlődés tárgyai.

Az anyagnak ezen univerzális tömegét sem lehet mindenben az egységesítés teljes fokáig vinni. Mig pl. a váltó, a kereskedelmi vétel, a tengerjog a legapróbb részletekig egységesen szabályozhatók, addig pl. a csődjog, zálogjog, a szerződések

alaki kellékei tekintetében ezt ma legalább még bajos volna tervbe venni s meg kell elégedni a jogok lehető egyeztetésével. Hogy ez miképpen oldható meg, azt az összehasonlító magánjog adatai alapján esetenként kell megállapítani. Néha egyes jogszabályok vagy intézmények részlegesen átvételével, bizonyos joghatások elismerésével, másszor teljesebb nemzetközi viszonyosság vagy jogsegély alkalmazásával lesz csak lehetséges az egyeztetést keresztülvinni. Egyszóval: szükségessé válik az anyagnak a világjog fejlesztése szempontjából való rendezése.

A fejlődés élén a kereskedelmi jog halad. Mindenkor, de különösen a római jog kiszorulása óta a kereskedelmi jognak különállást biztosított az, hogy a kereskedő jogviszonyain zajlik-áramlik elsősorban a nemzetközi érintkezés. Szükségleteinek csupán egy kozmopolita jog tud megfelelni, nem pedig a közpolgári jog, mely minden rendű és rangu ember egyszerű és egyéni jogviszonyait van hivatva szabályozni. Az a felfogás tehát, amely a kereskedelmi jog különállásával szemben az egységes rendszerű magánjog mellett száll sikkra, a világjog kiépítésénél szóhoz nem juthat.*) Ezt a partikuláris fejlődésű intézmények fentartása is megkívánja.

Közvetlenül e partikuláris jogelemekhez fűződik a nemzetközi magánjog szerepe, mely ennél fogva a világjog fejlődésével fordított arányban folyvást mind kisebb körre zsugorodik. Nagyrésze annak, amit ma nemzetközi magánjognak nevezünk, az eljövendő világjogba fog olvadni, minthogy a nemzetközi törvényütközés tere fokozatosan szűkülni fog. Miután pedig ezen kollizionális szabályok maguk is, sőt mindenekefelett, egységesítendők lesznek,*) nincs kizárva, hogy hovatovább a tétel belföldi nemzetközi magánjogok fogalma is tartalom nélkül marad.

Előrelátható, hogy mindezek után a magánjog mai rendszere lényeges átalakuláson fog keresztül menni. Fogalmak változása, új fogalmak keletkezése az egész tételes jog elvékig ható átdolgozását, valóságos átértékelését fogja maga után vonni. A jogalkotás és jogértelmezés technikája sem maradhat a régiben. Viszont az is bizonyos, hogy az egységesítés megvalósításával a világérvényű magánjog a mai tételes jogokhoz képest hasonlíthatatlanul állandóbb, minden önkénnyel szemben ellentállóbb lesz. A jogok nagyobb tisztelete fog elkövetkezni, ami, ha meglelt volna, okvetlenül kizárta volna az olyan elbánást, amelyben a békeszerződések a legyőzött államokat és polgáraikat magánjogaik tekintetében is részesítették. Nagyon igaz a tétel, hogy az egyenlő jog értékesebb a bár helyesebb, de sokféle jognál s egyedül amaz képes az emberiség békés együttműködését, gazdasági és kulturális fejlődését biztosítani.

Dr. Barát Sándor.

*) *Vivante*, aki egy emberöltőn keresztül harcolt az egységes magánjogi törvénykönyvért, most ezen álláspontjának elejtését indokolja „L'autonomia del diritto commerciale de i prozetti di riforma” című cikkében (lásd *Diritto e pratica commerciale*, 1926. Fasc. I.).

*) A vételre, vállalkozási és szolgálati szerződésre vonatkozóan az International Law Association 1926. bécsi konferenciája már is kidolgozott egy részletekbe menő szabálytervezetet.